

дальність компаній знижує підприємницькі ризики, зміцнює конкурентоспроможність, підвищує ефективність персоналу і лояльність споживачів, покращує репутацію підприємців, компаній і бізнес-спільноти в цілому.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Концепція Національної стратегії соціальної відповідальності бізнесу в Україні (проект) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.uspp.org.ua/media/%20КСВ+_1.doc.
2. Гальчак Х.Р. Соціальна відповідальність бізнесу в ринкових умовах господарювання / Гальчак Х.Р. // Вісн. Нац. ун-ту «Львівська політехніка». – 2011. – № 698. – С. 140-146.
3. Малиновська В.М. Юридична відповідальність як різновид соціальної відповідальності / В.М. Малиновська // Вісн. Вищої ради юстиції. – 2010. – № 2. – С. 58-65.
4. Алоні Г. Етика бізнесу: соціально-філософський аспект : автореф. дис. ... канд. філос. наук : 09.00.03 / Г. Алоні ; АПН України. Ін-т вищ. освіти. – К., 2008. – 16 с.
5. Бігняк О.В. Юридична і соціальна відповідальність суб'єктів підприємництва / О.В. Бігняк // Університетські наукові записки. Часопис Хмельницького ун-ту управління та права. – 2006. – № 1(17). – С. 150-154.
6. Corporate Social Responsibility and Corporate Values [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.eba.com.ua/>.
7. Carroll Archie B. The Pyramid of Corporate Social Responsibility: Toward the Moral Management of Organizational Stakeholders [<http://bas.sagepub.com/cgi/content/refs/38/3/268>] / Carroll Archie B. // Business Horizons, 2001.
8. Международный стандарт ISO 26000 «Руководство по социальной ответственности» [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.iso.org>.
9. Кужель В.В. Очікуваний результат соціальної відповідальності бізнесу та його вплив на стратегічний розвиток економіки агропродовольчої сфери [Електронний ресурс] / В.В. Кужель // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2014. – № 3. – Режим доступу : <http://economics.opu.ua/files/archive/2014/n3.html>.
10. Кужель В.В. Імунізація економіки агропродовольчої сфери в контексті реалізації принципів соціальної відповідальності бізнесу / В.В. Кужель / Економічний форум. – 2014. – № 3. – С. 17-22.
11. Гришова І.Ю. Імплементация принципів соціально-орієнтованого бізнесу в площину економічного розвитку потенціалу харчових підприємств / І.Ю. Гришова, Т.С. Шабатура // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2014. – № 3. – С. 13-22 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://economics.opu.ua/files/archive/2014/n3.html>.
12. Гришова І.Ю. Соціальні інвестиції як інструмент реалізації соціально-орієнтованого бізнесу / І.Ю. Гришова, Т.С. Шабатура // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія «Економіка і менеджмент». Випуск 4, 2014. – С. 183-187.
13. Кужель В.В. Теоретичні засади модернізації аграрної економіки / В.В. Кужель, Я.В. Солтик // Вектор науки ТГУ. Серія: Економіка и управление. – Россия. Тольятти, 2012. – № 4. – С. 83-87.

УДК 339.972

Невдачина О.І.

*викладач кафедри фінансів і кредиту
Харківського інституту фінансів*

Українського державного університету фінансів та міжнародної торгівлі

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ АГРАРНОГО СЕКТОРА ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

У статті розглянуто поняття агропромислового комплексу, його інституційну структуру, найбільш пріоритетні види вирощуваної сільськогосподарської продукції та співвідношення імпорту і експорту в сільськогосподарському виробництві України. Проаналізовано функціонування сучасного агропромислового комплексу і виявлено проблеми нині діючої моделі аграрного сектору держави. Запропоновано напрями вирішення основних питань у діяльності аграрного комплексу.

Ключові слова: агропромисловий комплекс, природний потенціал, аграрний сектор, інфраструктура, інвестиційна привабливість.

Невдачина О.И. АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ АГРАРНОГО СЕКТОРА ЭКОНОМИКИ УКРАИНЫ

В статье рассмотрены понятие агропромышленного комплекса, его институциональная структура, наиболее приоритетные виды выращиваемой сельскохозяйственной продукции и соотношение импорта и экспорта в сельскохозяйственном производстве Украины. Проанализировано функционирование современного агропромышленного комплекса и выявлены проблемы ныне действующей модели аграрного сектора государства. Предложены направления решения основных вопросов в деятельности аграрного комплекса.

Ключевые слова: агропромышленный комплекс, природный потенциал, аграрный сектор, инфраструктура, инвестиционная привлекательность.

Nevdachina O.I. TOPICAL PROBLEMS IMPROVE THE EFFICIENCY OF THE AGRICULTURAL SECTOR UKRAINE

The article discusses the concept of agriculture, its institutional structure, the most priority species grown on agricultural production and value of imports and exports in agricultural production in Ukraine. Analysis of the functioning of modern agriculture and identified problems of the current model of the agricultural sector of the state. Directions addressing the major issues in the activities of the agricultural sector.

Keywords: agriculture, natural potential, agriculture, infrastructure, investment attractiveness.

Постановка проблеми. Проголошення незалежності та вихід України на світові товарні ринки супроводжувалися низкою реформаційних перетворень національної економіки, що проявилось у реформу-

ванні державного апарату, вдосконаленні законодавчої бази та структурній перебудові економічної інфраструктури в цілому. Зазначені процеси не минули і аграрний сектор як провідну ланку національної

економіки. Незважаючи на ряд позитивних змін в інституційній структурі, правовому полі та механізмах державного регулювання аграрного сектору економіки України, до сьогодні залишаються актуальними проблеми підвищення ефективності функціонування аграрного сектору, що неможливо без поглибленого дослідження його сучасного стану, визначення тенденцій розвитку та ідентифікації ключових проблем на шляху вдосконалення аграрного господарства в Україні. Додаткових викликів та загроз зазнав агропромисловий комплекс у період глобальної кризи 2008–2009 років. Внаслідок труднощів, викликаних кризою, економіка зазнала значних потрясінь, зокрема зниження рівня ВВП та обсягів виробництва сільськогосподарської продукції.

Аналіз останніх публікацій і досліджень. Проблемам розвитку агропромислового комплексу присвячено безліч статей вітчизняних та зарубіжних науковців. Вагомий внесок за останні роки у розвиток АПК зробили такі науковці: О.П. Атамас [2], виявлено сутність та класифікацію виробничої інфраструктури АПК; В.М. Гайворонський [3], комплексне дослідження аграрного права України; О.О. Мамалуй [4], обґрунтовано основи економічної теорії; А.Й. Сиротенко, Б.О. Чернов [7], удосконалено значення АПК України та його структуру; Л.А. Швайка [11], А.А. Чухно [10], висвітлено основи економічної теорії; Н.В. Черевик, М.В. Вітченко [9], зазначено проблеми та перспективи розвитку АПК. Незважаючи на існуючі на сьогодні досягнення, у дослідженнях питань розвитку та сталого економічного росту агропромислового комплексу є чимало питань.

Постановка завдання. Завдання статті полягає у дослідженні та удосконаленні сутності поняття агропромислового комплексу, обґрунтуванні інституцій-

ної структури аграрного сектору та виявленні складових елементів аграрної сфери.

Виклад основного матеріалу. Головною перешкодою для економічного підйому та визнання країни світовою спільнотою є подолання кризового стану. Падіння економіки держави найбільш негативно впливає на функціонування агропромислового комплексу. Вагомий вплив темпів розвитку АПК значною мірою впливає на рівень добробуту суспільства. Саме задоволення потреб населення якісними продуктами харчування, додатковими робочими місцями, стабільною та високою заробітною платою набуває гостроти сьогодні. Тому ця галузь першочергово потребує уваги науковців, суб'єктів сільського господарства, політиків та державних діячів [7].

Доцільним є дослідження визначення поняття агропромислового комплексу сучасними науковцями. Трактуючи поняття «АПК» деякими сучасними авторами представлено у таблиці 1.

Можна стверджувати, що до складу аграрного сектору входить понад сто галузей народного господарства [9]. Основною складовою аграрного сектору виступає сільське господарство, на базі якого будується решта галузей, зокрема: харчова та переробна промисловості, заготівля та зберігання сировини, машинобудівна та транспортна промисловості, доведення кінцевих продуктів виробництва до споживачів. Майже на всій території країни розповсюджена сільськогосподарська діяльність, понад 4 мільйони населення зайняті саме у цій сфері [5]. Основні ланки які входять до складу АПК, на думку сучасних науковців, представлено у таблиці 2.

Визначені відомими науковцями основні ланки аграрного сектору доводять, що агропромисловий комплекс є системоутворювальним підґрунтям на-

Таблиця 1

Визначення сутності агропромислового комплексу держави

№ з/п	Джерело	Поняття	Ключові слова
1.	А.А. Чухно [10] О. О. Мамалуй [4]	Аграрно-промисловий комплекс – це вертикально інтегрована і скоординована сукупність галузей і підприємств, зайнятих виробництвом продовольства, продуктів з сільськогосподарської сировини, їхнім зберіганням, переробкою і доведенням до споживача.	Сукупність галузей і підприємств, зайнятих виробництвом продовольства, продуктів з сільськогосподарської сировини
2.	Л.А. Швайка [11]	Агропромисловий комплекс України – це цілісна народногосподарська система взаємопов'язаних між собою галузей, об'єднаних в єдине ціле з метою виробництва продовольства, сільськогосподарської сировини для переробних галузей промисловості.	Це цілісна народногосподарська система взаємопов'язаних між собою галузей,
3.	А.Й. Сиротенко, Б.О. Чернов [7]	Агропромисловий комплекс – важлива складова частина народного господарства. Завдання АПК – забезпечити населення продуктами харчування, а промисловість – сировиною. Це можливо за умови ефективної роботи всіх ланок, що входять до складу АПК.	Важлива складова частина народного господарства.
4.	О.П. Атамас [2]	Агропромисловий комплекс України є провідною міжгалузевою територіально-виробничою одиницею, від рівня і збалансованості розвитку складових сфер якої залежить забезпеченість потреб населення в продовольчій продукції, його добробут. Одним із основних факторів від якого залежить стабільна та ритмічна робота окремих підрозділів і всього господарського комплексу є виробнича інфраструктура.	Одним із основних факторів від якого залежить ритмічна робота окремих підрозділів і всього господарського комплексу є виробнича інфраструктура.
5.	С.Л. Дусановський, Є.М. Білан [12]	Агропромисловий комплекс України – складна виробничо-економічна система, яка становить групу технологічно й економічно взаємозв'язаних галузей народного господарства, промисловості. Усі елементи АПК як циклоподібного міжгалузевого комплексу взаємопов'язані. Зміни в одному з них вимагають відповідної перебудови всієї структури комплексу. Тому АПК слід розглядати як динамічну систему, яка дає можливість моделювати міжгалузеві взаємозв'язки та пропорції	Виробничо-економічна система, яка становить групу технологічно й економічно взаємозв'язаних галузей народного господарства, промисловості

Таким чином, АПК – фундаментальна основа економіки держави, яка взаємопов'язує між собою різні галузі народного господарства та забезпечує їх цілісне функціонування.

ціональної економіки країни, забезпечує виробництво, переробку, обслуговування та розповсюдження готової продукції до споживання населенню, а також відіграє велику роль у соціальному, економічному та продовольчо-незалежному розвитку сільських територій і держави в цілому [8]. Основними постачальниками сировини є сільськогосподарські виробники. Провідними галузями сільського господарства є землеробство та скотарство. Однією з головних переваг успішного розвитку землеробства та скотарства слугують природно-кліматичні та географічні умови. Серед розвинених країн світу Україна посідає чільне місце, де рівень сільськогосподарського використання земельного фонду один з найвищих. Більшість території України має досить родючі землі. Велику територію займають водоймища, болота, ліса, шляхи та будівлі. Але більша частина території країни зайнята саме сільським господарством. Основні складові елементи агропромислового комплексу, які проводять свою діяльність на території України, наведено на рисунку 1.

Серед наведених складових аграрного сектору кожний елемент має свої переваги та недоліки. Так, крупні оператори ринку, до складу яких входять агрохолдинги та фінансово-промислові групи, користуються неабиякою популярністю як на внутрішніх, так і зовнішніх ринках. Вони є лідерами серед експорту товарів та забезпечують велику частку серед внутрішнього споживання продукції агропромисло-

Рис. 1. Складові елементи (суб'єкти) Агропромислового комплексу України [1]

вого комплексу. Єдиними проблемами, які можуть стати на заваді успішного розвитку даного елемента, є жорстка конкуренція серед великих операторів ринку та нестабільність законодавчої бази у сфері земельного законодавства.

Натомість малі й середні підприємства користуються попитом лише на внутрішніх ринках та, як правило, слугують постачальниками сировини для переробної та харчової промисловості. Головними проблемами серед об'єднань даного типу є висока конкурентоспроможність великих операторів ринку та застаріла матеріально-технічна база.

У свою чергу, приватні господарства існують виключно для власних потреб. Лише в деяких випадках, якщо господарство має належну матеріально-технічну базу, приватні господарства виступають постачальниками на внутрішньому ринку. Головними проблемами серед комплексів цього типу є стара

Таблиця 2

Структура агропромислового комплексу

Основні ланки АПК	Джерело	Сиротенко А.Й., Чернов Б.О. [7]	Чужно А.А. [10]	Мамалуй О.О. [4]	Атамас О.П. [2]
Сільське господарство		+	+	+	+
Заготівля сільськогосподарської продукції		+		+	+
Транспортування сільськогосподарської продукції		+		+	+
Переробка сільськогосподарської продукції		+		+	+
Промисловість, що виробляє машини для сільського господарства		+		+	+
Промисловість, що виробляє обладнання для сільського господарства		+		+	+
Промисловість, що виробляє добрива для сільського господарства		+			
Промисловість, що виробляє отрутохімікати для сільського господарства		+			
Машинобудування (тракторне і сільськогосподарське, для легкої та харчової промисловості)			+		
Хімічну промисловість (виробництво мінеральних добрив, засобів захисту рослин)			+		
Мікробіологічну й комбікормову галузі			+		
Власне сільське господарство			+	+	
Забезпечують доведення сільськогосподарської продукції до споживача (заготівля, переробка, зберігання, транспортування, реалізація продукції)			+	+	
Виробничої та соціальної інфраструктури (шляхи сполучення, зв'язок, матеріально-технічне постачання, складське і тарне господарство та сфера, що забезпечує загальні умови життєдіяльності людей – культурно-побутове обслуговування населення) тощо			+		
Агротехнічне і ветеринарне обслуговування					+
Служби захисту рослин					+

техніка, яка потребує негайної модернізації та обмеження щодо банківського кредитування. У свою чергу, державні компанії мають перевагу над рештою суб'єктів агропромислового комплексу, вони мають постійний ринок збуту виготовленої продукції, чого не має жодне з вищезгаданих господарств. Але, як і решта компаній, потребують капіталовкладень та модернізації обладнання [1].

З наведеного рисунку 2 можна побачити, що кількість діючих сільськогосподарських підприємств за останні роки значно знизилася. Передумовою стрімкого скорочення в Україні суб'єктів агропромислового комплексу слугувала криза 2008–2009 років. Лише за період з 2008 по 2009 рік кількість діючих підприємств знизилася на 1907, а в 2011 році у порівнянні з 2008 роком – на 2926. Скорочення кількості сільськогосподарських підприємств спричинило низку глобальних проблем. Як вже відомо, народне господарство слугує підґрунтям для успішного розвитку внутрішніх і зовнішніх ринків країни.

Якщо розглянути сільськогосподарські підприємства у розрізі організаційно-правових форм господарювання, як представлено на рисунку 3, то бачимо, що найбільше в Україні зареєстровано фермерських господарств. Державні підприємства, виробничі кооперативи, приватні підприємства, господарські товариства взагалі припиняють функціонувати.

До кризи 2008 року кількість фермерських господарств сягала 43894. У той же час державних підприємств налічувалося лише 354. Кількість фермерських господарств на 80% перевищує кількість державних підприємств, що може свідчити про недостатню підтримку сільськогосподарських товаровиробників з боку держави. Слабка фінансова підтримка, жорсткі рамки закону та швидкі темпи розвитку інноваційних процесів не дозволяють державним підприємствам бути конкурентоспроможними на світовому ринку та швидко реагувати на вимоги споживачів. Застаріла техніка та швидке її зношення вагомо впливають на здатність підприємства своєчасно реагувати на трансформаційні перетворення. У той час коли світова спільнота робить великі кроки на зустріч науково-технічному прогресу, переходить на новий рівень розвитку виробництва, у якому велику частку займають автоматизовані робочі місця, Україна щороку втрачає існуючі парки сільськогосподарських машин. З кожним роком економіка України втрачає інвестиційну привабливість перед іноземними інвесторами.

З наведеного рисунку 3 чітко видно як швидкими темпами скорочується кількість тракторів та зернозбиральних машин сільськогосподарських підприємств. Дана тенденція свідчить про остаточне зношення існуючої техніки, та повну відсутність заміни старої на нову. В результаті нестачі тракторів та зернозбиральних комбайнів підприємства не в змозі своєчасно збирати врожаї, переробляти та транспортувати їх. Також застарілі технології не дають змоги господарствам переробляти сировину належним чином, у результаті чого товари не відповідають світовим стандартам, знакам якості та не користуються попитом на товарних ринках. Натомість Україна змушена імпортувати субпродукти для забезпечення власного виробництва. Співвідношення імпорту і експорту товарів в Україні наведено у таблиці 3.

Протягом 2011 року Україна експортувала велику кількість товарів, серед яких біль-

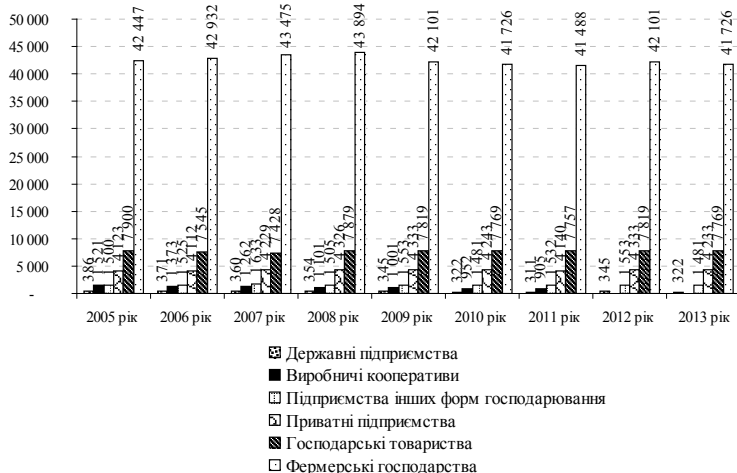

Рис. 2. Динаміка кількості діючих в Україні сільськогосподарських підприємств за період 2005–2013 рр.

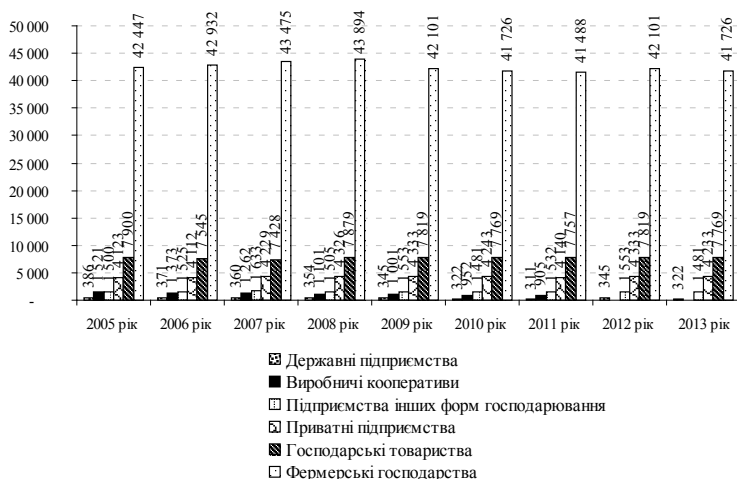

Рис. 3. Кількість діючих сільськогосподарських підприємств за організаційно-правовими формами господарювання за період 2005–2011 рр.

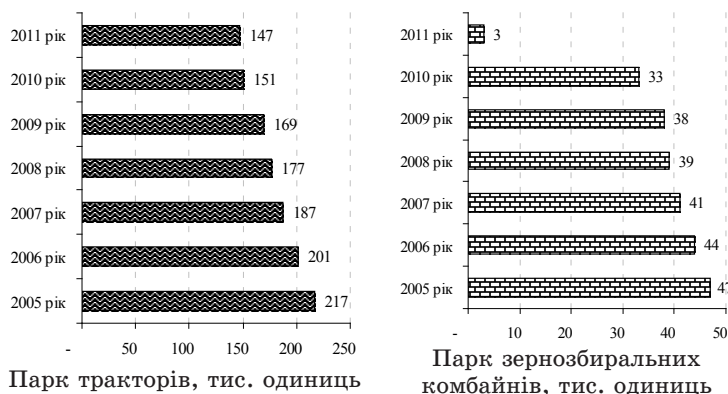

Рис. 4. Парк тракторів і зернозбиральних комбайнів сільськогосподарських підприємств України за період 2005–2011 рр.

Таблиця 3
Співвідношення імпорту та експорту
сільськогосподарської продукції в Україні
у 2011 році [1]

№ з/п	Назва товару	Імпорт, т	Експорт, т
1.	Кукурудза	45 83	7 806 321
2.	Пшениця	2119	4 097 311
3.	Олія соняшникова	1232	2 683 335
4.	Ячмінь	39 834	2 144 738
5.	Соеві боби	2 131	1 096 301
6.	Насіння рапу	3 131	1 010 738
7.	Насіння соняшнику	13 296	406 073
8.	Борошно пшеничне	5 511	119 527
9.	Зерно зернових культур	15 084	55 312
10.	Сорго	161	53122
11.	Насіння і плоди інших олійних культур	7 831	41 364
12.	Гречка, просо, інші зернові культури	20	38 068
13.	Олія	67	38 045
14.	Крупи з зерна зернових культур	1 714	30535
15.	Масло пальмове	189 821	28167
16.	Солод	36 914	22794
17.	Насіння льону	110	18643
18.	Олія свиріпова, ріпакова, гірчична	93	12158
19.	Жито	13	6326
20.	Борошно із зерна інших зернових культур	1 864	4707
21.	Борошно з насіння чи плодів олійних культур	38	3692
22.	Рис	61 359	3012
23.	Овес	3 785	398
24.	Борошно, крупи та порошок із сушених бобових	57	170

шу частку займають зернові культури, мукомольно-кру'пяні, масло та рослинні жири. Велику частку серед товарів, що експортуються, займають молочні та м'ясні продукти. Основними країнами, до яких Україна експортує товари, є Білорусь, Казахстан і Молдова. Натомість у структурі товарів, що імпортується в Україну, перше місце займає масло пальмове. Серед головних країн – імпортерів України є Бразилія, Польща Німеччина, Білорусія та Франція [1].

Висновки. Ситуація, яка склалася в країні, потребує негайного вирішення. У процесі дослідження виявлено багато проблем агропромислового комплексу, які носять системний характер та потребують глобальних змін як на місцевому, так і на рівні країни. Першочергово потребують уваги програми розвитку сільськогосподарських підприємств. Враховуючи той факт, що між галузями аграрного сектору існує

досить тісний зв'язок, внаслідок чого окремий розвиток ланок агропромислового сектору стає неможливим, програма розвитку повинна бути єдиною для всіх учасників агропромислового сектору та мати регулярну фінансову підтримку. Ще одним не менш важливим фактором, від якого залежить подальший розвиток аграрної сфери, є стабільна законодавча база. Під час проведення реформ аграрне законодавство зазнає багато змін, що не дає змоги господарюючим суб'єктам своєчасно та на повну силу реалізувати свої широкі можливості. Протягом тривалого часу великої уваги потребує вирішення питань земельного законодавства, що є головною завадою розвитку та успішної діяльності більшості суб'єктів аграрного сектору.

Вирішення хоча б основних з вищезазначених питань дасть змогу забезпечити цілісне та безперервне функціонування системи агропромислового комплексу, що, у свою чергу, гарантуватиме державі продовольчу незалежність та можливість виходу на міжнародні ринки.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Агропромисловий комплекс України – результати діяльності в 2011 году. Украинское Кредитно-Рейтинговое Агентство [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ucra.com.ua.
2. Атамас О.П. Сутність та класифікація виробничої інфраструктури АПК [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/index.php?operation=1&iid=826>.
3. Гайворонський В.М. Аграрне право України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrkniga.org.ua/ukrkniga-text/668/10/>.
4. Мамалуй О.О. Основи економічної теорії [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://pidruchniki.ws/15950210/polit-ekonomiya/agropromisloviy_kompleks_yogo_struktura_vidi_silskogospodarskih_pidpriemstv_novi_formi_gospodaryuv.
5. Про затвердження Державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 року : Постанова Кабінету Міністрів України : № 1158 від 19 вересня 2007 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1158-2007-%D0%BF>.
6. Про фермерське господарство : Закон України: від 19.06.2003 р., № № 973-IV// Відомості Верховної Ради.
7. Сиротенко А.І. Географія України. Значення АПК України та його структура / А.І. Сиротенко, Б.О. Чернов [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://eduknigi.com/geo_view.php?id=577.
8. Стратегія розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року : Розпорядження Кабінету Міністрів від 17 жовтня 2013 р. № 806-р/– [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/806-2013-%D1%80>.
9. Черевик Н.В. Проблеми та перспективи розвитку АПК / М.В. Вітченко, А.О. Титаренко, Н.В. Черевик [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://eztuir.ztu.edu.ua/2801/1/235.pdf>.
10. Чухно А.А. Основи економічної теорії (2001) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://library.if.ua/book/61/4379.html>.
11. Швайка Л.А. Державне регулювання економіки : навчальний посібник / Л.А. Швайка. – К. : Знання, 2006. – 435 с.
12. Дусановський С.Л., Білан Є.М. Економічні основи розвитку АПК в ринкових умовах. – Тернопіль : «Збруч», 2003. – 182 с.